

Yhdessä kehittämässä!- Osallistava kehittämishanke kehitysvammaisten päivätoimintayksikössä Muuramessa

Kaisa Katajamäki
Riikka Palmgren

Opinnäytetyö
Marraskuu 2012

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) KATAJAMÄKI, Kaisa PALMGREN, Riikka	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 07.11.2012
	Sivumäärä 43	Julkaisun kieli suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Yhdessä kehittämässä!- Osallistava kehittämishanke kehitysvammaisten päivätoimintayksikössä Muuramessa		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma, erityiskasvatus ja vammaistyö		
Työn ohjaaja(t) NIINIVIRTA, Mari KONTIO, Hannele		
Toimeksiantaja(t) Muuramen kunnan kehitysvammaisten päivätoimintayksikkö		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoite oli kehittää Muuramen kunnan kehitysvammaisten päivätoimintaa. Tarve kehittämistyölle tuli päivätoimintayksiköltä. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä ovat laadukkaan päivätoiminnan edellytykset Muuramessa. Opinnäytetyö tehtiin joulukuun 2011 ja lokakuun 2012 välisenä aikana.</p> <p>Opinnäytetyön haastattelut tehtiin BIKVA-kehittämismallin mukaisesti. Ensimmäisessä vaiheessa haastateltiin päivätoiminnan asiakkaita. Asiakkaille pidettyyn ryhmähaastatteluun osallistui päivätoiminnan neljä asiakasta. Toisessa vaiheessa ryhmähaastattelu järjestettiin päivätoiminnan työntekijöille ja vammaispalvelujen ohjaajalle. Kolmannessa vaiheessa haastateltiin Muuramen kunnan sosiaalitoimen johtajaa.</p> <p>Laadukas päivätoiminta koostuu asiakaslähtöisestä ja kuntouttavasta toiminnasta, joka on tavoitteellista sekä asiakkaille mielekästä. Päivätoiminnalla tulee olla toiminnan järjestämisen kannalta tarpeeksi hyvät, esteettömät tilat. Päivätoiminnan ohjaajilta vaaditaan alan koulutus sekä kokemusta kehitysvammaisten kanssa työskentelystä, ja heitä tulee olla tarvittava määrä asiakkaisiin nähden.</p> <p>Kehittämisehdotuksia Muuramen päivätoiminnalle ovat asiakaslähtöisen toiminnan lisääminen, yhteistyön tekeminen asiakkaiden vanhempien, koulun opettajien sekä mahdollisten terapeuttien kanssa kuntouttavaa toimintaa suunniteltaessa. Päivätoiminnan tilojen tulee olla esteettömät ja niissä täytyy olla mahdollisuus toiminnan eriyttämiseen. Lisäksi tiloissa täytyy olla laadukkaan päivätoiminnan järjestämisen kannalta oleelliset välineet ja laitteet.</p>		
Avainsanat (asiasanat) kehitysvammaisuus, päivätoiminta, asiakaslähtöisyys, kehittäminen, osallistaminen		
Muut tiedot		

Author(s) KATAJAMÄKI, Kaisa PALMGRÉN, Riikka	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 07112012
	Pages 43	Language Finnish
		Permission for web publication (X)
Title Developing together!- A development project enhancing participation in the day activity unit for mentally disabled persons in Muurame		
Degree Programme Degree Programme of Social Services, Specialization in Special Education and Disability Care		
Tutor(s) NIINIVIRTA, Mari KONTIO, Hannele		
Assigned by The Day Activity Unit for Mentally Disabled Persons in Muurame		
Abstract <p>The goal of this Bachelor's Thesis was to develop the day activity services of the disabled in the Muurame municipality. The purpose was to examine the prerequisites of high-quality day activities in Muurame. The thesis was made during the time between December 2011 and October 2012.</p> <p>The interviews for the thesis were conducted based on the theory of the BIKVA-model. In the first phase four clients of the day activity services were interviewed. After that interviews were conducted with the employees of the day activity services and a counselor of disability services. The last interview was held with the Municipal Manager of Social Work.</p> <p>High-quality day activities are client-oriented, rehabilitative, target-oriented and meaningful. They should have adequate and accessible facilities. The counselors of the day activities must be educated and they must have some experience of working with mentally disabled persons. The number of the counselors should be adequate with regard to that of the clients.</p> <p>Development proposals for Muurame's day activity services are: increasing the client-oriented approach, co-operation with the clients' parents, school teachers and possible therapists when planning rehabilitative activities. The day activity facilities should be accessible and provide a possibility to differentiate the activities. Furthermore, the place should have the essential equipment for organizing high-quality day activities.</p>		
Keywords Mentally disabled persons, day activities, customer oriented approach, development, participation		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	3
2	LAINSÄÄDÄNTÖ JA SOPIMUKSET PÄIVÄTOIMINNAN PERUSTANA...5	
2.1	Keskeinen lainsäädäntö.....	5
2.2	Vammaisten oikeuksien sopimus ja VAMPO	6
3	PÄIVÄTOIMINNAN KEHITTÄMINEN SUOMESSA	7
3.1	Päivätoiminta palvelukoteihin.....	8
3.2	Päivätoiminnan kehittäminen tänään	9
4	KEHITYSVAMMAISEN LAADUKAS PÄIVÄTOIMINTA.....	10
4.1	Asiakaslähtöisyys ja osallisuus mielekkään toiminnan perusta.....	10
4.2	Kuntouttava, tavoitteellinen toiminta.....	11
4.3	Toimintaedellytykset.....	12
5	ASIAKASLÄHTÖINEN BIKVA- KEHITTÄMISMALLI	13
5.1	Asiakkaiden osallistaminen	15
5.2	Työntekijöiden osallistaminen	16
5.3	Johdon osallistaminen	17
6	KEHITTÄMISHANKKEEN KUVAUS, TAVOITTEET JA YHTEISTYÖTAHO	17
7	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS.....	19
7.1	Asiakkaiden haastattelu.....	21
7.2	Työntekijöiden haastattelu.....	22
7.3	Johdon haastattelu.....	23
8	HAASTATTELUIDEN TULOKSET.....	24
8.1	Asiakkaat.....	24
8.2	Henkilöstö	25
8.3	Johto.....	26
9	KEHITTÄMISEHDOTUKSET	27
10	POHDINTA.....	28

LÄHTEET	33
LIITTEET	36
Liite 1. Kehittämishankkeen prosessi.....	36
Liite 2. Päivätoiminnan asiakkaiden haastattelukutsu.....	37
Liite 3. Päivätoiminnan ohjaajien ja vammaispalvelun ohjaajan haastattelukutsu.....	39
Liite 4. Asiakkaiden vastaukset kysymykseen: "Mitä haluat tehdä päivätoiminnassa?".....	40
Liite 5. Asiakkaiden vastaukset kysymykseen "Mitä haluaisit, että päivätoiminnan tiloissa olisi?".....	41

KUVIOT

KUVIO 1. Bikva- mallin arvioinnin eteneminen.....	14
KUVIO 2. Kehittämishankkeen eteneminen.....	20

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää Muuramen kehitysvammaisten päivätoimintaa asiakkailta ja henkilökunnalta kerätyn palautteen, sekä heiltä saatujen ideoiden pohjalta. Kehittämismallina käytämme BIKVA- arviointimallia, jonka perusideana on saada tietoa eri tason toimijoilta; palveluiden käyttäjistä niiden järjestäjiin. (Toikko & Rantanen 2009, 68.) Tarve kehittämistyölle tuli toimeksiantajaltamme Muuramen kunnan vaikeavammaisten henkilöiden päivätoimintayksiköltä. Muuramen kunnan päivätoiminta on muutoksen edessä, joten on syytä pohtia, mitä päivätoiminta tulevaisuudessa sisältää, jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin asiakkaiden omia tarpeita ja tavoitteita. Myös asiakasmäärä on lisääntymässä ja päivätoiminta tarvitsee tulevaisuudessa uudet toimitilat jo pelkästään suuremman asiakasmäärän vuoksi. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi joulukuussa 2011.

Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnan asiakkaat ovat vaikeasti kehitysvammaisia nuoria. Vaikeasti kehitysvammaiseksi määritellään henkilö, joka tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta niin koulussa, asumisessa kuin työtehtävien suorittamisessakin. Kuntoutuksen avulla hän voi kehittyä melko itsenäiseksi toimijaksi, mutta kuntouttaminen vaatii paljon työtä. Maailman terveysjärjestön, WHO:n, luokituksen mukaan henkilöillä, joiden älykkyydosamäärä on pienempi kuin 70, ovat älyllisesti kehitysvammaisia. Vaikeasti kehitysvammaisen älykkyydosamäärä on noin 20–34, joka tarkoittaa älykkyyksiävuosina noin 3-5 vuotta. (Manninen & Pihko 2009, 17–21.)

Päivätoiminta on lakisääteistä toimintaa, jolloin kunnalla on velvollisuus järjestää palvelua sitä tarvitseville (Räty 2010, 214). Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminta on osa kunnan perhe- ja sosiaalipalveluita. Palvelua käyttävät ne henkilöt, jotka eivät osallistu työtoimintaan. (Päivätoiminta ja työtoiminta.) Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminta on perustettu vuonna 2009. Toiminta on sen jälkeen pikkuhiljaa kehittynyt sellaiseksi, mitä se tänä päivänä on. Asiakkaita päivätoiminnassa on tällä hetkellä neljä, joista kolme suorittaa

toisen asteen opintoja. Päivätoiminnassa työskentelee kaksi ohjaaja, joista toinen tekee puolikasta päivää.

Kiinnostuksemme aiheeseen lähti ajatuksesta, että vaikka kyse on vaikeasti kehitysvammaisista asiakkaista, toiminnan tulisi olla tavoitteellista, tarkoituksenmukaista sekä mieleistä. Pohdimme sitä, että useimmiten kehitysvammaisen henkilö on samassa päivätoimintapaikassa useampia vuosia, jopa vuosikymmeniä, joten toiminnan olisi mielestämme hyvä olla monipuolista ja eteenpäin vievää. Uskomme, että jokainen meistä toivoo pystyvänsä kehittymään omassa työssään ja saamaan mielekkäitä kokemuksia.

2 Lainsäädäntö ja sopimukset päivätoiminnan perustana

Kunnalla on velvollisuus järjestää vaikeasti vammaiselle henkilölle päivätoimintaa niin, että tällä on mahdollisuus osallistua toimintaan enintään viitenä päivänä viikossa. Päivätoiminnan järjestäminen perustuu vaikeasti vammaiselle tehtävään palvelusuunnitelmaan, jossa määritellään miten ja missä päivätoimintaa järjestetään. Suunnitelmassa määritetään myös se, kuinka monena päivänä viikossa vaikeasti vammaisen asiakas osallistuu päivätoimintaan. Päivätoiminta itsessään on asiakkaalle maksutonta palvelua, mutta siihen liittyvistä ruokailuista sekä esimerkiksi kuljetuksesta voidaan periä maksua. Jos vaikeasti vammaiselle henkilölle on kuitenkin järjestetty päivätoiminta erityishuoltona, on päivätoimintaan kuljettaminen hänelle silloin maksutonta. Päivätoiminnan tarkoituksena on myös lisätä vaikeasti vammaisen henkilön asumisen ulkopuolisia kontakteja (Räty 2010, 215–216.)

2.1 Keskeinen lainsäädäntö

Suomen perustuslain toisessa luvussa (6§) määritetään ihmisten yhdenvertaisuus lain edessä. Perustuslain mukaan ihmistä ei saa asettaa eri asemaan esimerkiksi vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (L 11.6.1999/731.)

Kehitysvammaiselle henkilölle järjestetään lain mukaisia palveluita ensisijaisesti yleislakien, esimerkiksi sosiaalihuoltolain (L 17.9.1982/710), mukaan. Erityislakien mukaisia palveluita järjestetään siinä tapauksessa, että henkilö ei saa tarvitsemiaan palveluita yleislain perusteella. Erityislakeja ovat muun muassa laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380) sekä laki kehitysvammaisten erityishuollosta (L23.6.1977/519). Päätöstä palveluista tehtäessä, sovelletaan asiakkaalle edullisempaa lakia. Tämä tarkoittaa lähes poikkeuksetta sitä, että sovellettavaksi tulevat erityislait, koska niiden mukaan järjestettävät palvelut ovat yleensä

sä asiakkaalle maksuttomia. Suurin osa kehitysvammaiselle henkilölle järjestettävistä palveluista ja tukitoimista myönnetään vammaispalvelulain tai kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella. (Kaipinen 2011.)

Laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380, 8§) määritetään kunnan velvollisuus järjestää päivätoimintaa vaikeavammaiselle henkilölle niin, että hän voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai harvemmin, mikäli hän kykenee osallistumaan os aikaisesti työtoimintaan tai muusta hänestä johtuvasta syystä. Tämän lisäksi laki kehitysvammaisten erityishuollosta (L23.6.1977/519, 2§) takaa kehitysvammaiselle henkilölle muun muassa tarpeellisen ohjauksen, kuntoutuksen sekä toiminnallisen valmennuksen ja työtoiminnan järjestämisen yhteiskuntaan sopeuttavana toimintana.

2.2 Vammaisten oikeuksien sopimus ja VAMPO

Yhdistyneet kansakunnat, eli YK, hyväksyi yleiskokouksessaan 13.12.2006 vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen, joka täydentää muita YK:n ihmisoikeussopimuksia. Sopimuksessa korostetaan sitä, että vammaisilla henkilöillä on yhtäläiset oikeudet kuin kaikilla muillakin. Vammaissopimuksessa kerrotaan, että vammaisilla ihmisillä on samanlainen synnynnäinen arvo, kuin muillakin ihmisillä. Vammaisilla henkilöillä on samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Vammaisilla tulee myös olla yhdenvertainen oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan muiden kanssa. Vammaisille tulee olla saatavissa samat palvelut, kuin koko muullekin väestölle. Palvelut tulee sovittaa vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Sopimus korostaa myös vammaisten henkilöiden samanlaista oikeutta sananvapauteen sekä oman mielipiteen ilmaisuun. (Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä 2007, 4-5, 14–15.)

Suomessa hallitus on myös laatinut vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) vuosiksi 2010–2015, jossa esitetään toimenpiteitä vammaisten ihmisten elinolojen parantamiseksi. VAMPO:n tavoitteena on taata jokaiselle yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Tavoitteena on yhteiskunta,

jossa toteutuu vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuus, osallisuus sekä syrjimättömyys. Ohjelman on tarkoitus toimia vahvana pohjana sille, että myös vammaiset henkilöt saavat yhdenmukaista kohtelua sekä voivat osallistua tasa-arvoisesti yhteiskunnassa tapahtuvaan toimintaan. Vammaispoliittinen ohjelma on laadittu näyttämään suuntaa sekä tarjoamaan tuen kuntien ja valtion vammaispolitiikalle. VAMPO tarjoaa myös keinoja, joilla mahdollistettaisiin YK:n vammaissopimuksen vahvistaminen ja käyttöönotto Suomessa. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2010–2015 2011, 5-6.)

VAMPO:n kappaleessa "Vammaisten henkilöiden palveluiden turvaaminen", kerrotaan vaikeavammaisten olevan erityisen riippuvaisia kuntien järjestämistä palveluista, joita kunnilla on kuitenkin ollut vaikeuksia järjestää riittävässä määrin rahapulan vuoksi. VAMPO painottaakin, että palveluiden saatavuuden varmistamiseksi tarvitaan monipuolisia keinoja ja että palveluiden laadun tulee eri kunnissa olla sama. Erityispalveluita on siis kehitettävä, ja vammaispoliittinen ohjelma ehdottaa ratkaisuksi esimerkiksi nykyisten verotuksiin kuuluvien varojen uutta käyttötapaa. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2010–2015 2011, 22.)

3 Päivätoiminnan kehittäminen Suomessa

1980-luvulla syntyi tarve perustaa päivätoimintayksiköitä niille kehitysvammaisille henkilöille, jotka eivät kyenneet alihankintatöihin, koska alihankintatyöt olivat vakiintuneet aikuisten päivätoiminnan sisällöksi (Ylikoski 1994, 182). 1990-luvulla kunnille uudeksi haasteeksi nousi kehitysvammaisten päivätoiminnan järjestäminen, sillä vaikeammin kehitysvammaiset alkoivat muuttaa kehitysvammalaitoksista omiin kotikuntiinsa. Päivätoiminnan järjestämisestä käytiin keskustelua kehitysvammahuollossa ja erityistä huomiota sai nimenomaan vaikeavammaisten päivätoiminta. (Leinonen 2002, 143.)

Vuonna 1996 sosiaali- ja terveysministeriön asettaman kehitysvammahuollon palvelurakenteen seurantatyöryhmän muistio korosti kuntien vastuuta päivätoiminnan järjestäjänä. Työryhmä painotti sosiaalitoimen vastuuta huolehtia

siitä, että myös vaikeasti kehitysvammaisille järjestetty päivä-toiminta on osa heidän yksilöllistä palvelukokonaisuutta. (Leinonen 2002, 143–144.)

Päivätoiminnan merkitys tunnustettiin julkisesti, mutta kehitysvammaisten ihmisten arkielämän todellisuus oli usein toisenlainen. Huonot taloudelliset resurssit hankaloittivat ammattitaitoisten työntekijöiden hankkimisen tai heitä ei yksinkertaisesti ollut käytettävissä. Joissakin kunnissa päivätoiminta oli säästökohde ja toisissa kunnissa kehitysvammaiset jäivät täysin vaille päivätoimintaa. Vuonna 1999 Kehitysvammaliitto teki tutkimuksen, jonka mukaan huolenaiheena oli vaikeavammaisten ihmisten päivätoiminnan riittämättömyys. Tehdyn tutkimuksen mukaan monella vaikeasti kehitysvammaisella ei ollut mahdollisuutta osallistua lainkaan päivätoimintaan tai työhön. (Leinonen 2002, 144.)

3.1 Päivätoiminta palvelukoteihin

Päivätoiminnan järjestäminen sisällytettiin osaksi Kehitysvammaisten Tukiliiton palvelukotisuunnitelmaa 1990-luvun alkupuolella. Palvelukoteja suunnitellut työryhmä piti tärkeänä tavoitteena mielekkään päivätoiminnan järjestämisen vaikeavammaisille asukkaille. Ensimmäiset palvelukodit siirtyivät Kehitysvammaisten Palvelusäätiön alaisuuteen, sillä palvelutuotanto siirtyi Kehitysvammaisten Tukiliitolta Kehitysvammaisten Palvelusäätiölle. Alusta alkaen palvelukodeille oli selvää, että pelkkä asuminen ei riitä vaikeavammaisten asukkaiden elämän sisällöksi. Harvalla heistä oli mahdollisuutta käydä kodin ulkopuolella työ- tai toimintakeskuksessa. Palvelukodit panostivatkin päivätoiminnan järjestämiseen omassa talossa tai sen lähetyvillä. (Leinonen 2002, 144, 146.)

Vuonna 1994 Kehitysvammaisten Palvelusäätiö perusti valtakunnallisen päivätoimintatyöryhmän, jonka tehtävänä oli tutkia ja kehittää vaikeavammaisten päivätoimintaa monipuolisemmaksi vaikeavammaisen ihmisen tarpeet ja toiveet huomioiden sekä herättää keskustelua päivätoiminnan mahdollisuuksista. Työryhmä pyrki kehittämään konkreettisia malleja, joita voidaan kokeilla palvelukotien päivätoiminnassa. (Leinonen 2002, 146–147.)

Kehitysvammaisten palvelusäätiö toteutti projektin nimeltään Mielekästä, mieluisaa ja kuntouttavaa päivätoimintaa vuosina 1994–1999. Projektin tarkoituksena oli tutkia, kehittää ja ideoida vaikeavammaisten kehitysvammaisten päivätoimintaa. Projektin aikana tehtiin tutustumiskäyntejä, toiminnallisia kokeiluja sekä pidettiin seminaareja. Projektin lopputuloksena oli päivätoimintakeskus Sinikello, jossa toteutettiin projektin aikana kehittyneitä ideoita. Vuodesta 2001 alkaen uusi asiantuntijatyöryhmä otti Sinikello-idean kehittämisvastuun. (Leinonen 2002, 143.)

3.2 Päivätoiminnan kehittäminen tänään

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö on myös mukana kehittämässä päivätoimintaa yhteistoiminnallisen koulutusmallin avulla. Kehittämisen tavoitteina on päivätoiminnan osaamisen kehittäminen sekä verkostojen luominen. Toiminnan rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Kehittämishanke etenee alueellisesti ja on kestoltaan kullakin alueella noin kaksi vuotta. Toiminnan sisältö suunnitellaan yhdessä kunkin alueen toimijoiden kanssa niin, että koulutuspaketti vastaa paikallisiin tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Kehittämistoiminnan menetelmiin kuuluvat muun muassa koulutuspäivät, seminaarit sekä muut alueelle soveltuvat toimintatavat. Päivätoiminnan valtakunnallisen kehittämisen tavoitteena on oppia entistä paremmin tunnistamaan kehitysvammaisten henkilöiden päivätoimintaan kohdistuvat tarpeet sekä odotukset. Kehittämisen kautta pystytään tarjoamaan virikkeellisempää päivätoimintaa ja mahdollistaa kehitysvammaisen jatkuva, elämänmittainen oppiminen. (Kukkaniemi n.d.)

Vuonna 2012 kehitysvammaisten päivätoimintaan haetaan valtakunnallisesti yhtenäistä toimintamallia, jonka tarkoituksena on määritellä yhteisiä laatukriteerejä sekä tavoitteita kehitysvammaisten toimintaan. Yhteisen toimintamallin kehittämisessä mukana on myös Kehitysvammaliitto sekä Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Kymenlaakson sairaanhoitopiiri Carean erityispalvelujen suunnittelija Timo Pesun mukaan päivätoimintojen käytännöissä on paljon vaihtelevuutta. Hänen mukaansa kehitysvammaisia voitaisiin aktivoida paremmin ja

yksilöllisemmin esimerkiksi tekemällä jokaiselle ohjelma oman mielenkiinnon mukaan. (Kehitysvammaisten toiminnalle haetaan mallia 2012.)

4 Kehitysvammaisen laadukas päivätoiminta

Päivätoimintaa järjestetään pääasiassa vaikeimmin kehitysvammaisille. Sen tarkoitus on olla arkea rytmittävää sekä toimintakykyä ylläpitävää viriketoimintaa, jossa lähtökohtana ovat aikuisen kehitysvammaisen yksilölliset tiedot, taidot ja kokemukset. Päivätoiminnan sisältö määrittyy kehitysvammaisen henkilön taitojen mukaan; mitä enemmän taitoja henkilöllä on, sitä monipuolisempaa ja vaativampaa on myös päivätoiminta. Jos asiakkaan tuen tarve on suurempi, järjestetään päivätoiminnassa enemmän pienryhmätoimintaa, joka tulee aikuisuutta, oppimista ja kommunikaatiota. (Päivätoiminta 2012.) Päivätoiminta auttaa myös lisäämään kehitysvammaisen aikuisen sosiaalista vuorovaikutusta, mikä parantaa elämänlaatua ja voi ehkäistä mahdollisia psyykkisiä vaikeuksia (Konttinen 2011).

4.1 Asiakaslähtöisyys ja osallisuus mielekkään toiminnan perusta

Yksi laadukkaan päivätoiminnan tärkeimmistä kriteereistä on asiakaslähtöisyys. Asiakaslähtöisyys tarkoittaa sitä, että jokainen asiakas kohdataan yksilönä. Asiakas ei ole pelkästään sairaus, tai diagnoosi, vaan hän on kokonainen ihminen. Asiakaslähtöisyys pitää sisällään asiakkaan sekä hänen tapojensa kunnioittamisen. Asiakas on aktiivisessa roolissa omassa elämässään ja hän osallistuu omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin. Asiakaslähtöisyys on yhteydessä myös valtakunnallisiin yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisiin linjauksiin; palveluita pyritään järjestämään muun muassa asiakaskyselyjen pohjalta. (Kiikkala 2000, 116, 118.)

Jotta kehitysvammaisen voi vaikuttaa omaan ympäristöönsä, tapahtumiin ja ympärillä oleviin ihmisiin, täytyy hänellä olla mahdollisuus osallistua. Osallis-

tuminen onkin sosiaalisen integraation edellytys. Osallistuminen auttaa kehitysvammaista jäsentämään ympäristöään sekä kehittämään jo olemassa olevia taitojaan. Osittaisella osallistumisella puolestaan tarkoitetaan kehitysvammaisen osallistumista toimintaan niin, että häneltä ei kuitenkaan vaadita täyttä suoritusta. Osittainen osallistuminen mahdollistaa kehitysvammaisen henkilön osallistumisen hänelle tärkeisiin toimintoihin. (Malm ym. 2004, 198–199.) Meidän muiden henkilöiden silmissä vaikeasti vammaisen henkilön kyky autonomiseen päätöksentekoon liittyy usein hyvin pieniin ja arkipäiväisiin asioihin. Kuitenkin vammaiselle itselleen tämäkin vaikuttaminen oman elämänsä asioihin, merkitsee valtaistumista. (Mehtäläinen & Taipale 2011, 113.)

Päivätoiminnan tarkoituksena on tarjota kehitysvammaiselle nuorelle tai aikuiselle mielekästä toimintaa sekä mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen ja arkiaskareiden harjoittamiseen. Käytännössä päivätoiminta voi sisältää muun muassa kommunikaation ja itseilmaisun harjoittelua sekä arkielämässä tarvittavien taitojen opetteluja. Päivätoiminta tukee kehitysvammaisen mahdollisuuksia virikkeelliseen elämään. (Malm ym. 2004, 382.) Suunniteltaessa päivätoimintaa tulisi lähteä liikkeelle asiakkaan omista kiinnostuksen kohteista, toiveista sekä taipumuksista. Toiminnan tulee olla asiakkaalle mieluisaa, tarjoten samalla mahdollisuuksia hänen taitojensa käyttämiseen, uusien oppimiseen sekä vuorovaikutukseen. (Manninen ym. 2009, 228.)

4.2 Kuntouttava, tavoitteellinen toiminta

Asiakaslähtöisen, laadukkaan päivätoiminnan yksi osa-alue on kuntouttava toiminta. Kun asiakas tarvitsee erityispalveluita toimintakykynsä sekä omatoimisuutensa parantamiseen ja ylläpitämiseen, puhutaan kuntoutuksesta. Kuntouttavassa toiminnassa tärkeimpinä lähtökohtina nousevat esiin tasa-arvo, osallistuminen sekä voimaantuminen. Tasa-arvolla viitataan yksilön oikeuksien kunnioittamiseen, tasavertaisiin mahdollisuuksiin saada tukea sekä asiakkaan oikeuksiin ja asemaan palveluiden käyttäjänä. Osallistumisella tarkoitetaan asiakkaan mahdollisuutta osallistua elämänsä koskeviin päätöksiin sekä myös asiakkaan vastuuttamista päätösten toteuttamiseen. Päämääränä on voimaantuminen, jossa korostuu asiakkaan täysivaltainen yhteisön jäsenyys

sekä itsenäinen toimintakyky. Näitä kuntouttavan toiminnan lähtökohtia sovellettaessa, päästään tavoitteeseen kehitysvammaisen psykososiaalisen toimintakyvyn sekä elämänhallintataitojen vahvistamisessa. (Seppälä 2008, 516–517.)

Jokaiselle kehitysvammaiselle tulee laatia palvelusuunnitelma, johon kirjataan muun muassa henkilötiedot, diagnoosi, tiedot tärkeistä elämänvaiheista, nykyisen elämäntilanteen kuvaus sekä asiakkaan omat tulevaisuuden toiveet ja tavoitteet. Jotta palvelusuunnitelmaa saataisiin konkretisoitua, laaditaan sen perusteella yksilöllinen tukisuunnitelma tukemaan asiakkaan toimintakykyä sekä oma-aloitteisuutta. Palvelusuunnitelman perusteella asiakkaalle määräytyvät kuntoutustarpeet- ja toimenpiteet. (Seppälä 2008, 518.) Kuntoutuksen perustana on asiakkaan oma motivaatio muutokseen ja toimintaan, sekä arkitilanteissa toistuva, aktiivinen harjoittelu uusien opittavissa olevien taitojen siirtämiseksi omaan ympäristöön ja arjen tilanteisiin. Kehitysvammaisen asiakkaan ympärillä olevan yhteisön kyky siirtää kuntoutustoimenpiteet osaksi arkea onkin kuntoutuksen ensisijainen perusta. Näiden lisäksi kuntoutuksen tärkeä osa on realististen tavoitteiden asettaminen, jotta kuntoutus on eteenpäin vievää. (Koivikko & Autti-Rämö 2006.)

Päivätoiminta pyrkii vahvistamaan niitä taitoja, joita vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat selviytyäkseen mahdollisimman omatoimisesti arkielämässään. Päivätoiminta on näin ollen tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään johonkin. (Räty 2010, 214.) Päivätoiminta pitää sisällään selkeät, itsenäisen elämisen taitoja ja aikuisuutta tukevat tavoitteet. Tavoitteiden puitteissa toiminta voi olla mukavaa itsenäisen elämisen taitojen harjoittelua ohjatusti. (Ladonlahti n.d.)

4.3 Toimintaedellytykset

Päivätoiminnan tilojen tulee olla esteettömät, turvalliset sekä niiden tulee mahdollistaa itsenäinen liikkuminen ja toimiminen. Vaikeasti vammaisten kohdalla tulee ottaa huomioon tavanomaista suurempi tilantarve. Lisäksi erityistarpeet voivat muun muassa olla valaistukseen, seinä- ja lattiamateriaaleihin, värien käyttöön tai akustiikkaan liittyviä. Tiloissa olevien laitteiden on täytettävä

vä voimassa olevat standardit ja säädökset, sekä niiden käyttöturvallisuus on varmistettava säännöllisesti. (Alaranta & Lindberg & Holma 2008, 655.)

Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus 2012–2013 määrittää kuntouttavan työ- ja päivätoiminnan vaativaksi sosiaalihuollon ammattitehtäväksi, jossa päätehtävät muodostuvat sosiaalisen tuen, ohjauksen, kasvatuksen ja kuntoutuksen tehtävistä. Tähän tehtävään työntekijältä edellytetään korkeakoulututkintoa tai aikaisempaa opistoasteista tutkintoa. KVTES määrittää sosionomin (AMK) tutkinnon tai tätä edeltävän koulutuksen työntekijän kelpoisuusvaatimukseksi. (Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus 2012–2013 2012, 166.)

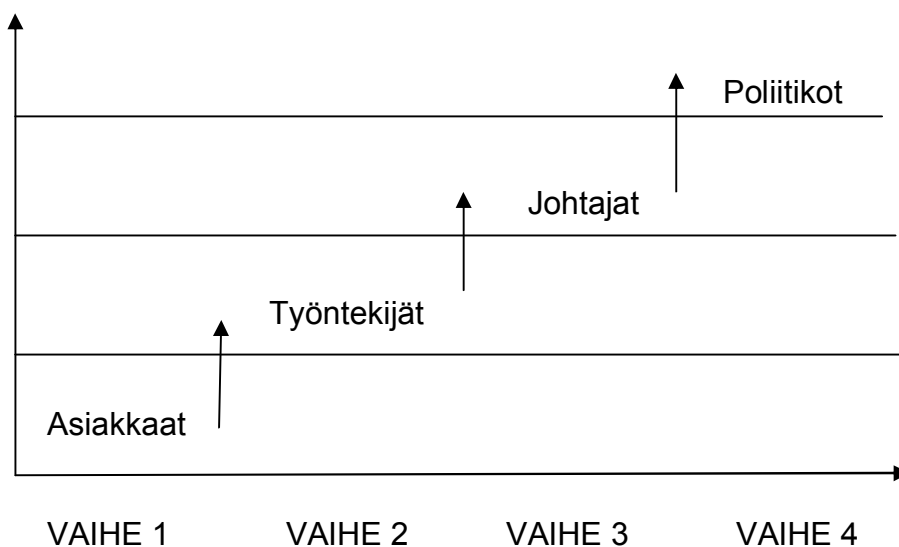
5 Asiakaslähtöinen BIKVA- kehittämismalli

BIKVA- mallin keskeisenä tavoitteena on osallistaa asiakkaat arviointiin ja tällä tavoin luoda yhteys asiakkaiden ongelmien ymmärtämisen sekä julkisen intervention välille. Mallin mukainen arviointiprosessi etenee alhaalta ylöspäin: asiakkaat arvioivat palvelua ensin omien kokemustensa perusteella, jonka jälkeen asiakkailta saatu palaute esitetään kenttätöntekijöille, johtajille ja poliittisille päättäjille. Nämä sidosryhmät arvioivat saatua palautetta, jonka jälkeen seuraa toiminta. (Krogstrup 2004, 7, 15.)

Mallin päätavoitteena on oppiminen ja kehittyminen. On mahdollista ja jopa välttämätöntä, että kenttätöntekijöiden lisäksi myös johtajat ja poliittiset päättäjät muuttavat ratkaisujaan, mikäli halutaan tasapaino asiakkaiden hyvää sosiaalityötä koskevien kriteerien ja todellisen sosiaalityön välille. Arvioija voi ottaa pienemmän tai isomman roolin muutosprosessissa. Hän voi antaa arvioinnin tulosten puhua puolestaan, antaa suosituksia arvioinnista saatujen tietojen perusteella tai edistää muutokseen johtavaa kehittämissuunnitelmaa. (Krogstrup 2004, 13.)

BIKVA- malli jaetaan neljään eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on asiakkaiden ryhmähaastattelu, jossa heitä pyydetään kertomaan ja perustelemaan

heihin kohdistuvan sosiaalityön myönteiset sekä kielteiset kokemukset. Ryhmähaastattelu antaa arvokasta tietoa asiakkaiden kokemuksista sekä subjektiivisia laatuarviointeja. Seuraavassa vaiheessa asiakkailta saatu palaute esitellään kenttätyöntekijöille. Työntekijöiden kanssa on tarkoitus pohtia ryhmähaastattelun keinoin, mihin asiakkaiden arviot heidän mielestään perustuvat. Tämän vaiheen tavoitteena on saada työntekijät pohtimaan omaa toimintaansa. Kolmannessa vaiheessa asiakkaiden ja kenttätyöntekijöiden haastatteluiden pohjalta saatu palaute esitellään hallintojohdolle. Hallintojohto puolestaan pohtii ryhmähaastattelussaan syitä asiakkailta sekä kenttätyöntekijöiltä saatuun palautteeseen. Neljännessä, eli viimeisessä vaiheessa, asiakkaiden, kenttätyöntekijöiden sekä hallintojohdon haastatteluista saatu palaute esitellään poliittisille päättäjille, joiden tarkoituksena on arvioida syitä aikaisemmissa vaiheissa tulleeseen palautteeseen. Koko prosessin tavoitteena on kyseenalaistaa olemassa olevia käytäntöjä sekä toimintatapoja. (Krogstrup 2004, 15.)

KUVIO 1. Bikva- mallin arvioinnin eteneminen.

Jokaiselta tasolta saatu tieto on yhtä arvokasta, joten joltain tasolta saatua tietoa ei voida pitää muita arvokkaampana tai objektiivisempänä. Arvioitavien asioiden tulkinta on riippuvainen siitä, mistä näkökulmasta niitä tarkastellaan. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi asiakkaiden tulkinnat ovat yhtä päteviä kuin muidenkin sidosryhmien. (Toikko ym. 2009, 68–69.)

5.1 Asiakkaiden osallistaminen

Siihen, kuinka monta asiakasta arviointiin voidaan ottaa mukaan, riippuu luonnollisesti arvioitavan ryhmän koosta. Asiakkaiden valinta voidaan suorittaa eri menetelmillä. Valinnassa voidaan käyttää satunnaisvalintaa tai valita arvioivat asiakkaat erityisten kriteerien perusteella. Kriteereinä voivat olla asiakkaan ikä, sukupuoli tai tilanne. Valintamenetelmä ei ole käytännössä olennaisinta vaan se, miten valittu menetelmä vaikuttaa tuloksiin; edustaako valinta kaikkia asiakkaita? Jäikö joitain asiakastyyppejä ulkopuolelle tutkimuksesta? (Krogstrup 2004, 17–18.)

BIKVA-mallin mukaan ryhmähaastatteluun valitaan 4-6 asiakasta. Ryhmähaastatteluja voidaan toteuttaa useita. Haastattelut voidaan nauhoittaa tai niistä voidaan kirjoittaa tiivistelmä. Nauhoittaminen mahdollistaa asiakkaiden sanamuotojen välittämisen sellaisinaan eteenpäin. Tavoitteena kokonaisuuden kannalta on se, että asiakkaat valitsevat itse näkökulman, josta he haluavat kuvata näkemystään sosiaalityöstä. Joidenkin asiakkaiden voi olla vaikea osallistua ryhmähaastatteluun tai he eivät pysty siihen. Heille voi olla vaikea löytää sopivia sanoja kuvaamaan asioita tai heidän voi olla vaikea hahmottaa omia roolejaan ryhmähaastattelussa. Näissä tilanteissa täytyy valita vaihtoehtoisia menetelmiä, kuten yksilöhaastattelun tai havaintotutkimuksen tekeminen. (Krogstrup 2004, 18.)

BIKVA-mallin mukaisesti (Krogstrup 2004, 18) haastateltaville ilmoitetaan haastattelun aika, paikka sekä osallistujat. Asiakkailta tulee myös olla mahdollisuus ilmaista, haluavatko he osallistua haastattelun toteutukseen. Haastattelussa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että asiakkailta saatu palaute ei ole totuus. Palaute kertoo ainoastaan heidän kokemuksensa asioista. Julkisen sektorin velvoitteena on huolehtia sekä yksilön että yhteisön eduista. Siksi ei voida olettaa, että asiakkaiden tarpeiden täyttäminen olisi ainoa huomioon otettava asia. Kun haastattelu on tehty, saatu palaute käsitellään ja järjestetään, jotta palautetta voidaan käyttää haastatteluohjeena kenttätyöntekijöiden,

johtajien ja poliitikkojen haastatteluissa. Palautteista koottu tieto voidaan järjestää aihepiireittäin ja päättää, kuinka yksityiskohtaisesti aihepiirijako tehdään. On myös päätettävä, kenelle asiakkailta saatu palaute esitetään. Ryhmähaastattelusta saatujen tietojen jaottelu määräytyy sen mukaan, kuka pysyy toiminnallaan vaikuttamaan esiin tulleiden ongelmien ratkaisuun. Kaikilla BIKVA-mallin prosessiin osallistuvilla sidosryhmillä tulee olla käytössään kaikki tiedot, eikä sille ole estettä, että tieto esitetään eri sidosryhmille. BIKVA-mallin tiedonkeruu voi edetä myös vaakasuuntaisesti, jos esimerkiksi haastatteluihin osallistuvat toimijat ovat organisaation samalla tasolla. (Krogstrup 2004, 18–20.)

5.2 Työntekijöiden osallistaminen

BIKVA -mallin seuraavassa vaiheessa osallistetaan kenttätyöntekijät, mikä tapahtuu kutakuinkin samojen periaatteiden mukaan kuin asiakkaiden osallistaminen. Kenttätyöntekijöiden haastattelu ei kuitenkaan pohjaudu avoimiin kysymyksiin, vaan haastatteluohjeeseen, joka on laadittu asiakashaastattelujen perusteella. Kenttätyöntekijöiden valinta perustuu asiayhteyteen, arviointipaikkaan tai asiakkaille tärkeisiin kenttätyöntekijöihin. Kenttätyöntekijöiltä pyydetään suostumus arvioinnin tekemiseen ja heille ilmoitetaan arvioinnin haastattelun päivämäärä, kellonaika ja paikka. (Krogstrup 2004, 21.)

Kenttätyöntekijöille esitetään asiakkailta saatu palaute. Heille esitetyt kysymykset muodostuvat sen perusteella, miten asiakkaat ovat kokeneet kenttätyöntekijöiden toimintatavat. Prosessin tässä vaiheessa on kenttätyöntekijöiden vuoro pohtia asiakkaiden palautetta ja arvioida tekemäänsä sosiaalityötä. Kenttätyöntekijöiden pohdintojen perusteella on mahdollisuus useisiin eri jatkotoimenpiteisiin. Yksi tapa edetä on toimia välittömästi ongelman ratkaisemiseksi sekä pohtia ja arvioida uudelleen käytännön toimivuutta. Toinen tapa edetä on BIKVA-mallin seuraava vaihe, eli ongelmat esitetään johtajille ja poliittisille päättäjille, joihin he voivat vaikuttaa. Kenttätyöntekijöiltä saatu tieto jaetaan kolmeen eri luokkaan: a) ongelmiin, jotka käsitellään johtajatasolla, b) ongelmiin, jotka poliittiset päättäjät käsittelevät sekä c) ongelmiin, jotka kenttätyöntekijät huomioivat ja työstävät esimerkiksi tulevaisuudessa kokouksissa tai kehi-

tyskeskusteluissa jne. Seuraavaksi muotoillaan kenttätöntekijöiltä saatu palaute johtajille esitettäväksi haastatteluksi. (Krogstrup 2004, 21–22.)

5.3 Johdon osallistaminen

Johtajien ja poliittisten päättäjien haastattelut toteutetaan samoilla periaatteilla, kuin muutkin ryhmähaastattelut. Johtajille tehtävä haastatteluohje perustuu asiakkaiden ja kenttätöntekijöiden haastatteluihin, kun taas poliittisille päättäjille tehtävässä haastatteluohjeessa käytetään pohjana edellä mainittujen lisäksi myös johtajilta saatua palautetta. Arviointiin mukaan valikoituvat johtajat sen perusteella, millaisia ongelmia aikaisemmissa haastatteluissa on noussut esiin. Haastateltavat johtajat voivat olla yksikköjen johtajia, hallintojohtajia tai yhteistyöorganisaatioiden johtajia Johtajiltakin odotetaan sitoutumista arviointiin jo ennen BIKVA -mallin toteutusta. Johtajille voi olla vaikea järjestää ryhmähaastattelua etenkin pienissä kunnissa, joissa on vähän johtajia. Vaikeuksia voi aiheuttaa lisäksi arviointiin osallistuvien johtajien valitseminen. (Krogstrup 2004, 22.)

Johtajilta saatu tieto käsitellään ja järjestetään haastatteluohjeeksi samoja periaatteita noudattaen kuin aikaisemmissa kohdissa. BIKVA-mallin tiedonkeruun viimeinen vaihe koostuu poliittisten päättäjien osallistamisesta. Tulokset voidaan jakaa seuraavasti: a) joillekin syntyneille ongelmille ei voida heti tehdä mitään esimerkiksi lakisääteisistä määräyksistä johtuen b) päättäjät voivat keskustella ongelmista ja päätyä siihen tulokseen, että nykyistä käytäntöä ei muuteta tai c) päättäjät tekevät päätöksiä ongelmien ratkaisemiseksi tavoitteena muuttaa käytäntöjä. (Krogstrup 2004, 22–23.)

6 Kehittämishankkeen kuvaus, tavoitteet ja yhteistyötaho

Kehittämistoiminnalla tähdätään selkeästi määritellyn tavoitteen saavuttamiseen, eli se on konkreettista toimintaa, jossa tavoitteellisuus on keskeinen

elementti. Kehittämistyöllä pyritään muutokseen; sillä tavoitellaan jotain parempaa ja tehokkaampaa aikaisempiin toimintatapoihin- tai rakenteisiin verrattuna. Lähtökohtana kehittämistoiminnalle voivat olla esimerkiksi nykyisen toiminnan ongelmat. Kehittämisen kohteena voivat olla muun muassa työyhteisöt tai toimintaprosessit. (Toikko ym. 2009, 14, 16–17.)

Tarve kehittämistyölle nousi Muuramen kunnan kehitysvammaisten päivätoimintayksiköltä. Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on selvittää päivätoiminnan asiakkaiden ja ohjaajien toiveita ja ajatuksia päivätoiminnasta sekä päivätoiminnan toimitiloista. Hankkeen on myös tarkoitus perustella kehitysvammaisten päivätoiminnan tarpeellisuutta osana Muuramen kunnan sosiaalipalveluita. Kehittämishankkeemme tavoitteena on selvittää:

1. Millaista on laadukas päivätoiminta asiakkaiden, ohjaajien ja johdon näkökulmasta Muuramessa?
2. Kuinka taataan laadukas päivätoiminta Muuramessa tulevaisuudessa?

Halusimme osallistaa päivätoiminnan asiakkaat mukaan kehittämishankkeeseen, koska he ovat palvelun käyttäjiä. Osallisuutta korostetaankin nykyisin kaikessa kehittämistoiminnassa. Asiakkaiden, työntekijöiden sekä muiden sidosryhmien osallistumisesta on kehittämistoiminnassa monenlaista hyötyä. Samalla saadaan varmistettua eri tahojen tarpeiden tarpeeksi hyvä huomioiminen. (Toikko ym. 2009, 89–90.)

Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnan kuvaus

Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnassa käy tällä hetkellä vakituisesti neljä asiakasta. Ohjaajia päivätoiminnassa on kaksi, joista toinen tekee puolikasta työpäivää. Kolme asiakasta käy Bovallius ammattiopistoa, joten he ovat suurimman osan päivästänsä koulussa ja siirtyvät sieltä iltapäiviksi päivätoimintaan. Kuitenkin nämäkin asiakkaat tulevat olemaan päivätoiminnan täysipäiväisiä käyttäjiä tulevaisuudessa. Asiakasmäärä tuleekin muutaman vuoden sisällä jopa kaksinkertaistumaan, joten on tarpeellista selvittää millaisia resursseja päivätoiminta tulee tarvitsemaan, jotta voisi toteuttaa mahdollisimman laadukasta päivätoimintaa asiakkailleen.

Päivätoiminnan tilat sijaitsevat tällä hetkellä Muuramen keskustan tuntumassa, pienissä liiketiloissa. Tilojen haasteena on muun muassa se, ettei siellä ole erillistä huonetta rentoutumiseen ja rauhoittumiseen, vaan tilanteita ratkotaan pienessä nurkkauksessa, jossa on ainoastaan tuoli. Tiloista puuttuu myös muun muassa astianpesukone sekä pyykinpesukone, jotka voisivat tiloista löytyessään tarjota mahdollisuuden harjoittaa niihin liittyviä askareita. Tiloissa on ainoastaan yksi vessa, joka on kooltaan hyvin pieni. Jos asiakkaaksi tulisi esimerkiksi pyörätuolilla liikkuva henkilö, olisi tilat hyvin haasteelliset hänelle. Uudet tilat päivätoiminnalle ovat kuitenkin etsinnän alla, joten haastatteluissa tullaan myös kyselemään, millaisia tiloja päivätoiminnan asiakkaat ja henkilökunta haluavat: mitä tiloista pitäisi löytyä, millaisessa ympäristössä tilojen tulisi olla ja niin edelleen.

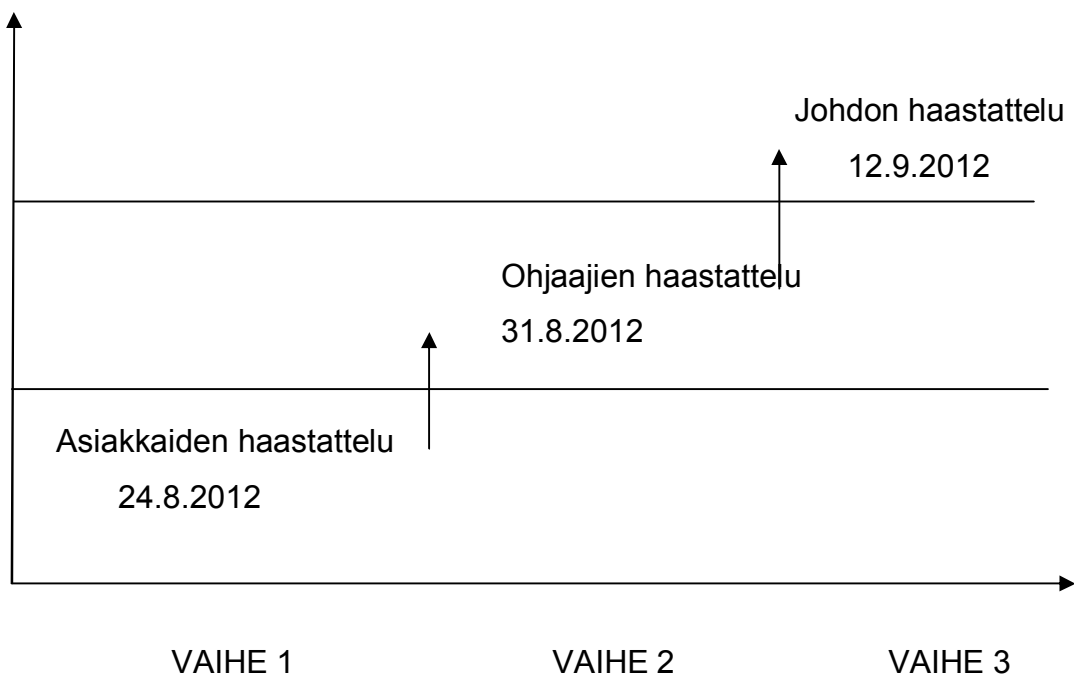
Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnan esitteessä kerrotaan, että tällä hetkellä toiminnan pääpaino on aikuisen itsenäisen elämän taitojen harjoittelussa: vanhoja, jo opittuja taitoja, ylläpidetään sekä opetellaan uusia. Näihin kuuluvat muun muassa käytöstavat sekä hygieniat. Lisäksi harjoiteltaviksi asioiksi mainitaan siivous, ruuanlaitto, asiointi ja kaupassa käynti. Tärkeitä toimintoja päivätoiminnassa ovat myös ulkoilu sekä kädentyöt. Tehtäviä toteutetaan ryhmissä, jotta asiakkaille muodostuisi taitoja toisten huomioonottamiseen sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Toki myös yksilötehtäviä on, joissa otetaan huomioon jokaisen toimintakyky sekä kuntoutukselliset tavoitteet tehtäviä suunniteltaessa. Pyrkimyksenä toiminnassa kuitenkin on sen mielekkäisyys, joten asiakkaiden toiveet otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Erilaisiin tapahtumiin päivätoiminnasta osallistutaan mahdollisuuksien mukaan, sekä ajoittain käydään Jyväskylän kaupungissa linja-autolla asioimassa ja esimerkiksi syömässä. (Kehitysvammaisten päivätoiminta.)

7 Kehittämishankkeen toteutus

Kehittämishankkeen prosessi (Liite 1) käynnistyi joulukuussa 2011, kun vierailimme ensimmäisen kerran Muuramen kehitysvammaisten päivätoimintayksi-

kössä. Ensimmäisellä tapaamiskerralla keskustelimme siitä, mitä toiveita päivätoiminnan ohjaajilla olisi opinnäytetyön suhteen. He kertoivat myös päivätoiminnan sen hetkisestä sisällöstä sekä asiakkaista. Lisäksi kerroimme itses-
tämme ja opinnoistamme sekä siitä, millaisia ajatuksia meillä oli opinnäytetyön toteutuksen suhteen. Toisella tapaamiskerralla, helmikuussa 2012, esittelimme päivätoiminnan ohjaajille Bikva-mallia ja kerroimme siitä, miten ajattelimme lähteä toteuttamaan kehittämishanketta.

Kehittämishankkeen käytännönsuus toteutettiin ryhmähaastatteluina päivätoiminnan asiakkaille sekä ohjaajille. Valitsimme kehittämismalliksi Bikvan, koska se vaikutti opinnäytetyöhömmen nähden sopivalta ja selkeältä menetelmältä. Halusimme työssämme osallistaa päivätoiminnan asiakkaat ja Bikva-mallin pääperiaate vastasi tarpeitamme. Bikva-mallissa saatu tieto etenee tasolta toiselle, jolloin asiakkaiden ääni saadaan kuuluviin niin päivätoiminnassa toimiville ohjaajille, kuin ylemmän tason päättäjillekin. Tarkoituksenamme on esitellä saatuja palautteita Muuramen sosiaalityön johtajalle, joka on ylin taho meidän opinnäytetyössämme. Bikva-mallin mukaisesti vielä johdolta saadun palautteen voisi esitellä poliittisille päättäjille, mutta olemme päättäneet rajata työmme johtotasolle.

KUVIO 2. Kehittämishankkeen eteneminen.

Ryhmähaastattelu menetelmänä on tehokas tiedonkeruutapa, koska sen avulla saadaan usealta henkilöltä yhtä aikaisesti tietoja. Haastateltavat voivat myös saada ryhmältä tukea haastattelun aikana, millä voidaan välttää esimerkiksi väärinymmärryksiä. Ryhmähaastattelun negatiivisena puolena voi olla se, että ryhmä saattaa estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esiinnou- sun. Jos ryhmässä on dominoivia henkilöitä, voivat he ohjautua määräämään keskustelun suunnan. (Hirsjärvi ym. 2009, 211.) BIKVA-mallin mukainen tie- donkeruu on kvalitatiivista ja tapahtuu ryhmähaastatteluiden avulla (Krogstrup 2004, 10–11).

7.1 Asiakkaiden haastattelu

Teimme asiakkaiden haastattelun PCS-kuvien, jotka teimme ennen haastatte- luita Muuramen päivätoimintayksikössä. Päätimme toteuttaa asiakkaiden haastattelun kommunikaatiokuvien avulla, koska se on päivätoiminnan asiak- kaiden ensisijainen kommunikaatiokeino. PCS- kuvat (Picture Communication Symbols) ovat todennäköisesti yleisin Suomessa käytetty kuvamateriaali. PCS- kuvat ovat värillisiä tai mustavalkoisia, yksinkertaisia piirroskuvia, joiden kokoa on helppo muokata tietokoneella. Kuvasyboleita on suomenkielisenä saatavilla yli 9000 kuvaa. (Huuhtanen 2011, 61.) PCS- kuvien käyttö on myös kaikille asiakkaille ennestään tuttu kommunikaatiomuoto, sekä kuvasybolit ovat tuttuja

Päivätoiminnan asiakasmäärä on tällä hetkellä neljä, joten saimme osallistet- tua kaikki päivätoiminnan tämän hetkiset käyttäjät tutkimukseen mukaan. Kolme asiakkaista käy kuitenkin vielä suurimman osan ajan päivästä koulua, ja viettävät iltapäivät päivätoiminnassa. Heistä kaksi on siirtymässä kokopäi- väisiksi päivätoiminnan asiakkaiksi jo ensi vuoden aikana. Lähetimme asiak- kaille postitse kutsut haastatteluun osallistumiseen (Liite 2). Kutsussa ker- roimme ensin itsestämme sekä siitä, miksi haastattelu tehdään. Tämä senkin vuoksi, että kutsukirjeen oli tarkoitus käydä näytillä asiakkaiden omaisilla, jotta hekin olisivat tietoisia haastattelusta. Kutsuun kirjattiin myös paikka ja aika, jolloin haastattelu pidetään, sekä päivämäärä johon mennessä toivoimme vas-

tausta osallistumisesta. Kutsun toisella sivulla oli kohta, johon asiakkaat saivat merkitä haluavatko osallistua haastatteluun vai eivät. Pyysimme päivätoiminnan ohjaajia kysymään asiakkailta halukkuutta osallistumiseen ja tämän jälkeen toimittamaan kirjeet myös omaisten luettavaksi. Kaikki neljä asiakasta ilmaisivat haluavansa osallistua haastatteluun.

Ennen asiakkaiden haastattelua sovimme haastattelun työnjaosta. Toinen meistä haastattelihoista kirjasi tietokoneelle haastattelun kulun pääkohdat ja toinen keskittyi asiakkaiden puheenvuorojen jakamiseen haastattelun aikana. Vastuu haastattelusta oli kuitenkin tasapuolisesti molemmilla haastattelihoilla ja tarvittaessa toinen auttoi toista. Haastattelun selkeän etenemisen kannalta pidimme tärkeänä rauhallista etenemistä ja selkeää puhetta. Esitimme asiakkaille seuraavat neljä kysymystä:

- 1) Minkä takia käyt päivätoiminnassa?
- 2) Mitä olet oppinut päivätoiminnassa?
- 3) Mitä haluat tehdä päivätoiminnassa?
- 4) Mitä haluaisit, että päivätoiminnan tiloissa olisi?

Haastattelutilanteessa olimme kokoontuneet pöydän ympärille, jolloin PCS-kuvat olivat pöydällä kaikkien nähtävillä. Haastattelussa jokaisella asiakkaalla oli käytössään myös oma kommunikaatiokansio, jonka kuvilla asiakas pystyi halutessaan täydentämään vastauksiaan. Käytössä olivat myös "kyllä" ja "ei"-kortit, joiden avulla oli mahdollisuus saada vastauksia kysymyksiin. Ideana haastattelutilanteessa oli se, että asiakkaat saisivat vuorollaan kiinnittää PCS-kuvia tekemiimme pohjiin, ja näin kertoa mielipiteensä.

7.2 Työntekijöiden haastattelu

Koska päivätoiminnassa työskentelee tällä hetkellä vain kaksi ohjaajaa, osallistuvat he molemmat haastatteluun. Ohjaajien haastatteluun osallistui myös Muuramen vammaispalvelun ohjaaja, joka ei toimi päivätoiminnan ohjaajana, mutta on tiiviisti tekemisissä sen kanssa. Hänen toimistonsa tulisi mahdollises-

ti tulevaisuudessa sijaitsemaan päivätoiminnan kanssa samoissa tiloissa. Sekä päivätoiminnan ohjaajille, että vammaispalvelun ohjaajalle lähetettiin sähköisesti kutsu haastatteluun (Liite 3).

Ohjaajien haastattelun on tarkoitus olla enemmänkin keskusteluhenkkinen, jossa jokainen saa kertoa näkemyksiään nykyhetkestä ja tulevasta, mutta sitä kuitenkin johdattaa asiakkaiden haastattelun pohjalta laaditut kysymykset. Ja oimme asiakkailta saadun palautteen seuraaviin neljään aihealueeseen, joista keskustelimme päivätoiminnan ohjaajien sekä vammaispalveluiden ohjaajan kanssa. Aihealueet olivat seuraavat:

- 1) Päivätoiminnan tarkoituksen ymmärtäminen
 - Syy, miksi päivätoiminnassa käydään?
 - Mitä on opittu?
- 2) Päivätoiminnan mielekkyys ja tilat
- 3) Millaista on teidän mielestänne laadukas päivätoiminta?
- 4) Miten voidaan taata laadukas päivätoiminta käytännössä?

7.3 Johdon haastattelu

Johdon haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna, koska tarkoituksenamme ei ollut haastatella useampaa eri johtajaa. Valitsimme haastateltavaksemme Muuramen sosiaalityön johtajan, jonka vastuualueeseen kuuluu myös kehitysvammopalvelut. Sosiaalityön johtaja toimii päivätoimintayksikön ohjaajien esimiehenä; hän vastaa muun muassa henkilökunnan työsopimuksista sekä palkkauksesta. Hän ei kuitenkaan ole yksikköön yhteydessä päivittäin, tai edes viikoittain, lähinnä tarvittaessa jos asiaa tulee puolin tai toisin.

Johdon haastattelua suunnitellessamme, olimme ensin yhteydessä Muuramen kunnan perusturvajohtajan viransijaiseen. Saimme kuitenkin välittömästi paluuviestin, jossa kerrottiin viransijaisen jäävän pois tehtävästään. Sähköpostiviestissä annettiin muutama vaihtoehto henkilöitä, joihin voisi olla yhteydessä. Sieltä poimimme Muuramen sosiaalityön johtajan nimen ja tiedot. Ohjaajien haastattelun jälkeen laitoimme hänelle sähköpostia, johon saimme vastauksen

pari päivää ennen haastattelun ajankohtaa. Koska aikaa haastatteluun oli rajallisesti, se asetti omat haasteensa haastatteluohjeen tekemiseen. Halusimme varmistaa, että saisimme haastattelun aikana mahdollisimman "hyvät" vastaukset laatimiimme teemoihin, joten emme lähteneet tekemään haastattelusta kovin laajaa. Asiakkaiden ja ohjaajien haastatteluiden pohjalta teimme sosiaalityön johtajan haastatteluun kaksi seuraavaa teemaa:

- 1) Laadukkaan päivätoiminnan kriteerit ja niiden toteutuminen
- 2) Päivätoiminnan tulevaisuus ja resurssit.

8 Haastatteluiden tulokset

Haastatteluiden pohjalta oli havaittavissa ne elementit, joista laadukas päivätoiminta koostuu; näitä olivat kuntouttava toiminta, tavoitteellisuus, mielekkyys sekä päivätoiminnan toimintaedellytykset. Toimintaedellytyksillä tässä yhteydessä tarkoitetaan henkilökunnan määrää, osaamista sekä tilojen tarjoamia puitteita. Haastatteluissa korostui, kuinka tärkeää olisi ymmärtää päivätoiminnan tarkoitus sekä merkitys asiakkaan arjessa. Päivätoiminnan tiloista tuli jokaisessa haastattelussa samanlaista palautetta; tilojen tulisi olla isommat, esteettömät ja niiden pitäisi tarjota enemmän mahdollisuuksia esimerkiksi toiminnan eriyttämiseen.

8.1 Asiakkaat

Ensimmäiset kaksi kysymystä olivat asiakkaille vaikeita ymmärtää. Emme saaneet niihin selkeitä vastauksia tai vastaaminen kesti kauan. Muotoilimme kysymyksiä uudelleen, jotta kysymykset olisivat asiakkaille helpompia ymmärtää. Kysymysten uudelleen muotoilusta huolimatta emme saaneet asiakkailta vastauksia kysymyksiin. Tämän jälkeen kysyimme asiakkailta "kyllä" ja "ei" -korttien avulla, olivatko kysymykset vaikeita. Kaikki vastasivat tähän myöntävästi. Ajattelimme, että kysymykset päivätoiminnan sisällöstä ja tiloista olisivat

asiakkaiden kannalta oleellisemmat, joten menimme haastattelussa eteenpäin.

Kolmas kysymys päivätoiminnan sisällöstä oli asiakkaille konkreettisempi, koska se käsitteli asioita, joita asiakkaat päivittäin tekevät päivätoiminnassa. Kysymykseen saimme paljon vastauksia. Asiakkaiden vastaukset ovat tämän opinnäytetyön liitteenä (Liite 4). Asiakkaat toivoivat päivätoiminnan sisältöön muun muassa kodinaskareita ja monipuolisesti liikunnallisia aktiviteetteja. Neljänteen kysymykseen päivätoiminnan tiloista saimme myös paljon vastauksia (Liite 5). Asiakkaat toivoivat tiloihin muun muassa erillistä tilaa esimerkiksi jumppaa varten, omia WC-tiloja naisille ja miehille sekä kodinkoneita, jotka mahdollistavat kodinaskareiden harjoittelun.

8.2 Henkilöstö

Haastattelussa ohjaajat keskustelivat siitä, että tietoutta päivätoiminnasta ja sen sisällöstä, eli siitä mihin päivätoiminnalla pyritään ja mikä sen tarkoitus on, tulisi olla enemmän. Ohjaajat ilmaisivat myös, että tämän kehittämishankkeen teoriapohja toimisi hyvänä tietopakettina siitä, mikä päivätoiminnan tarkoitus on.

Haastattelussa esitimme ohjaajille asiakkailta saadut vastaukset siitä, mitä he toivovat päivätoiminnan sisällöltä. Ohjaajat olivat samaa mieltä siitä, että toiminnan tulee olla mielekästä, jotta se motivoi asiakkaita. Lisäksi ohjaajat korostivat sitä, että toiminnan tulee lisäksi olla kuntouttavaa ja tavoitteellista olakseen tarkoituksenmukaista. Jotta toiminta olisi kuntouttavaa ja tavoitteellista, tulee päivätoiminnassa opittuja taitoja ylläpitää kaikissa asiakkaan toimintaympäristöissä. Tavoitteet kirjataan asiakkaan henkilökohtaisiin suunnitelmiin ja niiden toteumista seurataan säännöllisesti. Suurin osa päivätoiminnan asiakkaista opiskelee vielä, joten siinä vaiheessa kun heidän koulunsa loppuu, päivätoiminnan merkitys korostuu. Opiskelujen päättyessä on pidettävä huoli, että asiakkaiden käytännön asioista ja tavoitteista pidetään palavereita päivätoiminnassa.

Seuraavaksi ohjaajat keskustelivat päivätoiminnan tiloista. Tilojen tulisi ohjaajien mielestä olla normaalit, joissa on vähintään yksi erillinen huone, kunnolliset sosiaaliset tilat ja paikka, jossa voi pestä pyykkiä. Lisäksi he toivoivat oleskelutilaa, lepohuonetta ja tilaa, jossa on suihku ja vessa. Olisi myös hyvä, jos asiakkaille ja ohjaajille olisi omat vessat. Ohjaajat esittivät toiveensa myös kunnan piha-alueesta, koska tällä hetkellä päivätoiminnalla ei Muuramessa ole omaa erillistä pihaa. Lopuksi oli puhetta siitä, että päivätoiminnan tilojen suhteen Muuramessa on varmaan tehtävä jokin kompromissi, sillä kävijämäärä päivätoiminnassa kasvaa tulevaisuudessa, eikä täydellisiä tiloja heti löydy.

Ohjaajat keskustelivat päivätoiminnan laadukkuudesta ja sen toteuttamisesta käytännössä. Erityisesti koulutuksen merkitys korostui; ohjaajalla tulisi olla kehitysvamma-alan koulutus sekä kokemusta kehitysvammaisten kanssa työskentelystä. Lisäksi ohjaajat kokivat tärkeäksi lääkehoidon osaamisen. Toisena tärkeänä tekijänä korostui toiminnalle hyvät tilat sekä ohjaajien riittävä lukumäärä suhteessa asiakkaiden määrään, mikä edesauttaa ohjaajien työssä jaksamista. Tärkeitä asioita laadukkaan päivätoiminnan kannalta on myös ohjaajan oma kiinnostus tehtävää työtä kohtaan. Laadukas päivätoiminta taataan asiakkaille tehtävillä yksilöllisillä suunnitelmilla, mikä pitää toiminnan kuntouttavana ja tavoitteellisena. Ohjaajat toivoivat myös, että heillä olisi mahdollisuus pitää säännöllisesti suunnittelupäiviä, jolloin he voisivat suunnitella toimintaa laajemmin.

8.3 Johto

Sosiaalityön johtajan haastattelussa laadukkaan päivätoiminnan tärkeimmiksi kriteereiksi nousivat samat asiat kuin ohjaajien haastattelussa: koulutus ja hyvät tilat toiminnalle. Sosiaalityön johtaja korosti myös alan koulutuksen ja kokemuksen sekä ohjaajien riittävän määrän merkitystä laadukkaan toiminnan järjestämisen kannalta. Sosiaalityön johtaja näki päivätoiminnan tärkeänä asiakkaan toimintakyvyn ylläpitäjänä.

Toinen haastattelun teema koostui päivätoiminnan tulevaisuudennäkymistä. Vuoden sisällä päivätoimintaan siirtyy kaksi täysipäiväistä asiakasta lisää, jo-

ten henkilökuntaresurssit on laskettava uudelleen. Sosiaalityön johtaja pohti myös sitä, onko päivätoiminta jatkossa omaa kunnallista toimintaa vai osteaanko sitä jatkossa yksityiseltä palveluntuottajalta. Lisäksi Muuramen kunnan mahdollinen kuntaliitos Jyväskylän kaupungin kanssa vaikuttaisi tulevaisuudessa päivätoiminnan järjestelyihin.

9 Kehittämisehdotukset

Haastatteluiden perusteella kehittämisehdotukset päivätoimintayksikölle ovat:

1. Asiakslähtöisyyden lisääminen
2. Yhteistyön lisääminen asiakkaan lähipiiriin sekä hänen kanssaan työskentelevien toimijoiden kanssa
3. Kehittämisehdotuksia päivätoiminnan tiloihin

Listamamme kehittämisehdotukset ovat asioita, joita usein pidämme arkipäivän työssämme itsestäänselvyyksinä. Ne ovat kuitenkin myös asioita, joissa voidaan aina kehittyä ja joissa tulee kehittyä. Ajoittain on hyvä miettiä esimerkiksi sitä, kuinka asiakslähtöisiä todellisuudessa olemmekaan tai sitä, millaista yhteistyötä teemme. Onko yhteistyö sitä, että otamme vastaan ohjeita joltain taholta ja toimimme niiden mukaan? Vai onko se sitä, että istumme yhdessä pöydän ääreen pohtimaan asioita ja luomaan esimerkiksi tavoitteita yhteistyössä?

Asiakslähtöisyyden lisääminen

Asiakkaiden mukaan ottaminen toiminnan suunnitteluun tukee sekä heidän itsemääräämisoikeuttaan, että velvoittaa heitä ottamaan vastuuta "työstään". Asiakkaiden mukaan ottaminen toteutetaan esimerkiksi viikoittaisilla palaverilla, joissa asiakkaat ja ohjaajat suunnittelevat yhdessä seuraavan viikon ohjelmaa. Ohjaajien tehtävänä suunnittelussa on huolehtia siitä, että toiminta on kuntouttavaa ja tavoitteita tukevaa ja asiakkaat saavat toivoa mieleistä tekemistä päivätoimintaan. Haastattelussa asiakkaat valitsivat jo paljon sellaisia toimintoja, joita halusivat päivätoiminnassa tehdä (Liite 3), ja suurin osa toiminnoista oli sellaisia, jotka ovat helposti toteutettavissa.

Yhteistyön lisääminen

Kuntouttavaa toimintaa tuetaan asiakkaiden yksilöllisten suunnitelmien avulla, joihin kirjataan jokaisen henkilökohtaiset tavoitteet. Suunnitelmia tulee päivittää ja tavoitteiden toteutumista seurata säännöllisesti. Suunnitelmien tekemiseen ja tavoitteiden laatimiseen otetaan mukaan myös asiakkaiden vanhemmat, jolloin hekin ovat tietoisia nuoriensa kuntoutustavoitteista. Näin voidaan rohkaista vanhempia työskentelemään tavoitteiden eteen myös asiakkaiden kotiympäristössä, koska on tärkeää ylläpitää opittuja taitoja muuallakin kuin päivätoiminnassa. Lisäksi yhteistyötä tulisi lisätä asiakkaiden koulun kanssa, koska suurin osa asiakkaista suorittaa toisen asteen opintoja. Koulun henkilökunnan kanssa pidetään palavereita ja tehdään yhdessä asiakkaille tavoitteita, joihin pyrittäisiin sekä koulussa, että päivätoiminnassa. Mikäli asiakkaat käyvät esimerkiksi fysioterapiassa, yhteistyötä tehdään myös terapeutin kanssa; esimerkiksi keskustelemalla siitä, kuinka fysioterapiassa tehtyihin tavoitteisiin pääsemistä voitaisiin tukea myös päivätoiminnassa.

Päivätoiminnan uudet tilat

Päivätoiminnan tilojen suhteen kehittämisehdotuksia olisi paljonkin, mutta tämän hetkisissä tiloissa ei ole mahdollista juurikaan muutoksia tehdä. Päivätoiminnalle etsitään kuitenkin kokoajan uusia tiloja, joille voisi asettaa muutamia kriteerejä. Tilojen tulisi olla esteettömät sekä tarjota mahdollisuus toiminnan eriyttämiseen. Tilojen pitäisi myös tarjota puitteet kuntouttavan toiminnan järjestämiseen. Kehittämisehdotuksia tiloihin tuli paljon asiakailta ja ohjaajilta, joten uusia tiloja etsiessä voidaan hyödyntää haastatteluiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä.

10 Pohdinta

Päivätoiminnan kehittämistyön ajoitus oli mielestämme onnistunut, sillä päivätoiminta on vaiheessa, jolloin täytyy miettiä tulevaisuuden mukanaan tuomia haasteita sekä osata varautua niihin. Päivätoiminnan asiakasmäärän lisääntyessä joudutaan hallinnollisella tasolla miettimään uudestaan henkilöstöresurs-

seja sekä uusiin, suurempiin tiloihin siirtymistä. Kehittämishankkeessa saimme arvokasta tietoa päivätoiminnan asiakkailta, eli heiltä, jotka palvelua käyttävät. Lisäksi saimme kuulla henkilökunnan ajatuksia päivätoiminnan nykytilasta ja toiveita tulevaisuuden suhteen. Emme halunneet unohtaa hallintojohdon merkitystä päivätoiminnalle, joten päätimme haastatella myös Muuramen sosiaalityön johtajaa ja kysyä häneltä niistä kunnallisista asioista, jotka vaikuttavat päivätoimintayksikköön suoraan tai välillisesti.

Valtakunnallisesti päivätoimintaa on kehitetty erilaisten hankkeiden ja projektien avulla. Meidän kehittämishankkeesta ainutlaatuisen tekee se, että se on toteutettu täsmälleen siinä ympäristössä, jossa tarve on tullut esille, eli Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnassa. Koemme myös, että kehittämishanke on ollut merkityksellinen, koska sen vaikutukset voivat olla pitkäkestoiset. Hankkeen toteuttamisen aikana aloimme ymmärtää, kuinka tärkeää on tietää se, mitä päivätoiminta on. Toivomme, että työmme lisää tietoisuutta siitä, mitä kehitysvammaisten päivätoiminta on sekä mitkä ovat ne perusasiat, joista päivätoiminnan järjestämisessä lähdetään liikkeelle. Tietoisuutta päivätoiminnan merkityksestä ja sisällöstä on hyvä yrittää lisätä erityisesti päivätoiminnan käyttäjien lähipiirissä. Lisäksi on erittäin tärkeää, että päivätoiminnassa työskentelevät henkilöt tietävät, minkä palvelun ympärillä he toimivat. Tämä on erittäin tärkeää myös siinä vaiheessa, kun päivätoimintaan tulee uusia työntekijöitä. Tällöin näkisimme tärkeänä sen, että työntekijät voisivat kertoa kattavasti, mitä päivätoiminta on ja miksi sitä järjestetään. Hallinnollisella tasolla on tärkeää tuntee päivätoiminta siinä määrin, että tiedetään, kuinka paljon resursseja sen toimintaan tulisi kohdistaa. Päivätoiminnan näkyvyyden ja tunnettavuuden lisäämisen vaikutukset ovat toivottavasti pitkäkestoiset, eivätkä rajoitu vain kehittämishankkeen toteutusvaiheeseen. Yhteistyö päivätoiminnan kanssa on ollut tiivistä ja koko prosessin ajan on puolin ja toisin annettu palautetta ja kysytty asioista avoimesti.

Kehittämishankkeemme tietoperusta tukee haastatteluista saamiamme johtopäätöksiä: laadukas päivätoiminta on asiakaslähtöistä, kuntouttavaa, tavoitteellista ja mielekästä. Toteutuakseen nämä asiat vaativat tietyt toimintaedellytykset, joita ovat ohjaajien riittävä lukumäärä suhteessa asiakkaisiin, heidän

osaamisensa ja päivätoiminnan esteettömät toimitilat. Tällä hetkellä laissa ei ole määritelty sitä, kuinka monta työntekijää tulisi olla yhtä asiakasta kohden kehitysvamma palveluissa. Mielestämme olisi tärkeää, että vammaispalvelulaikiin saataisiin lisäys ohjaajien vähimmäismäärästä yhtä asiakasta kohden, etenkin jos kyseessä on vaikeasti vammaisen tai haastavasti käyttäytyvä asiakas. Tärkeää olisi myös, että päivätoimintaa ohjaisivat vuosittaiset toimintasuunnitelmat, joihin kirjataan toiminnan tavoitteet tulevalle vuodelle. Tavoitteita tulee myös seurata säännöllisesti, sekä reagoida tavoitteiden toteuttamiseen liittyviin epäkohtiin.

Sekä työntekijöiden että hallinnon puolella painotettiin merkittävästi koulutuksen ja kehitysvamma-alan osaamisen tärkeyttä. Sosiaalialan opintomme takaavat pätevyyden alamme kehityksen seuraamiseen ja edistämiseen. Sosionomilla on kyky ammatilliseen sekä asiakasta osallistavaan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteeseen, sekä asiakkaan tarpeiden ja voimavarojen ymmärtämiseen. Sosionomin koulutus antaa myös valmiudet palvelutarpeen tunnistamiseen, palveluohjauksen toteuttamiseen sekä asiakkaan itsenäisen selviytymisen tukemiseen ja kuntoutumista edistävään asiakastyöhön (Mäkinen & Raatikainen & Rahikka & Saarnio 2009, 18, 90.) Kehittämishankkeen toteutusta miettiessämme oli alusta alkaen selvää, että haluamme osallistaa asiakkaat mukaan kehittämään päivätoimintaansa. Valitsimme sellaisen kehittämismallin, joka on asiakaslähtöinen ja tukee ajatustamme asiakkaiden osallistamisesta mukaan prosessiin.

Bikva-kehittämismalli tarjosi mielestämme hyvän rungon kehittämishankkeellemme. Bikva-malli on selkeä ja asiakkaita osallistava, mikä oli meidän työmme lähtökohta alusta alkaen. Pohdimme Bikva-mallin luotettavuutta siltä osalta, kuinka muuttumattomana asiakkailta saatu palaute pysyy seuraaville tasoille mentäessä. Mietimme, kuinka paljon haastattelutilanteissa vaikutti se, että olimme haastateltaville entuudestaan tuttuja. Koimme kuitenkin Bikva-mallin hyväksi meidän työssämme, koska saimme osallistettua kehittämishankkeeseen kaikki päivätoiminnan kannalta oleelliset toimijat.

Saadaksemme asiakkaiden äänet kuuluviin, meidän täytyi ottaa huomioon asiakkaiden kommunikoinnin erityistarpeet; käytimme paljon aikaa miettiesämme sitä, miten esitämme haastattelukysymykset asiakkaille puhetta korvaavia kommunikaatiokeinoja käyttäen. Pyrimme tekemään PCS-kuvien valikoimasta mahdollisimman laajan, jotta asiakkailla olisi valinnan mahdollisuuksia. Toisaalta, koska kuvat olivat meidän valikoimiamme, asiakkaiden vastusmahdollisuudet olivat rajatut. Kuvien avulla kommunikointi oli kuitenkin asiakkaiden haastattelun kannalta välttämätöntä, koska kuvakommunikointi on heidän pääasiallinen kommunikointimuotonsa. Haastatteluun valitsemamme kuvat olivat pääasiallisesti sellaisia toimintoja, joita päivätoiminnassa tehdään tai on joskus tehty. Jälkeenpäin pohdimme, olisimmeko voineet valita kuvia toimintoista, joita ei päivätoiminnassa ole aiemmin tehty. Jos olisimme päätyneet tekemään niin, meidän olisi pitänyt käydä kuvien tarkoitusta asiakkaiden kanssa läpi tarkemmin kuin nyt teimme.

Ohjaajien haastattelussa halusimme saada aikaan keskustelevan ilmapiirin, jossa onnistuimme mielestämme vähän liiankin hyvin. Keskustelu karkasi aiheesta useampaan otteeseen, mikä vaikeutti haastattelun kirjaamista. Olimme voineet haastattelun tekijöinä olla aktiivisempia palauttamaan keskustelua takaisin aiheeseen ja ohjaamaan sen etenemistä. Olimme kuitenkin tyytyväisiä siihen, että saimme kysymyksiimme vastauksia ja keskustelua aikaiseksi aiheesta.

Sosiaalityön johtajan haastatteluun olisimme voineet valmistautua paremmin, mutta saimme mielestämme hankkeemme kannalta olennaisimmat asiat käsiteltyä. Haastattelu toteutettiin sosiaalityön johtajan aikataulun mukaisesti ja meillä oli vain tunti aikaa käsitellä päivätoiminnan asiakkailta ja ohjaajilta esiin tulleita asioita. Toisaalta rajallinen aika pakotti pysymään aiheessa koko haastattelun ajan ja olennaisten asioiden kirjaaminen oli helpompaa. Bikva-mallin mukainen eteneminen olisi jatkunut poliittisten päättäjien tasolle asti, mutta päätimme rajata työemme johdon tasolle. Perustelimme tätä sillä, että nämä kolme haastattelemaamme tasoa ovat kehittämishankkeemme kannalta olennaiset ryhmät.

Opinnäytetyö on ollut pitkä ja opettavainen prosessi. Ammatillisen kehittymisen kannalta suurin oppimiskokemus liittyi kehittämistyöhön ja sen käytännön toteuttamiseen. Haasteena oli osallistaa vaikeasti kehitysvammaiset asiakkaat kehittämistyöhön, joka toteutettiin haastattelemalla. Saimme mahdollisuuden hyödyntää opinnoissamme hankittua osaamista puhetta korvaavien ja tukevien kommunikaatiomenetelmien käytöstä. Koemme, että olemme saaneet opinnäytetyöprosessin mukana monipuolista kokemusta tulevaa työelämää varten.

LÄHTEET

Alaranta, H., Lindberg, H. & Holma, T. 2008. Hyvä kuntoutuskäytäntö. Teoksessa Kuntoutus. Toim. Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. 2.painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uud.painos.Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Huuhtanen, K. 2011. Merkit ja merkkijärjestelmät. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Toim. Huuhtanen, K. Uudistettu painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto Ry.

Kaipinen, M. 2011. Lakien soveltamisjärjestys. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 27.10.2012.
<http://verneri.net/yleis/sosiaaliturva/keskeista-lainsaadantoa/lakien-soveltamisjarjestys.html>

Kehitysvammaisten päivätoiminta. n.d. Muuramen kehitysvammaisten päivätoiminnan esite. Viitattu 21.8.2012.
http://www.muurame.fi/files/perhe_ ja_ sosiaalipalvelut/paivatoimintaesite.pdf

Kehitysvammaisten toiminnalle haetaan mallia.2012. Yle Kymenlaakso 3.4.2012. Viitattu 9.5.2012.
http://yle.fi/uutiset/kehitysvammaisten_toiminnalle_haetaan_mallia/3379560

Kiikkala, I. 2000. Asiakslähtöisyys toiminnan periaatteena sosiaali- ja terveydenhuollossa. Teoksessa Hyvinvointivaltion palveluketjut. Toim. Nouko-Juvonen, S., Ruotsalainen, P. & Kiikkala, I. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Koivikko, M. & Autti-Rämö, I. 2006. Mitä on kehitysvammaisen hyvä kuntoutus? Viitattu 3.10.2012.
http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_dlehtiha-ku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuar-rtikke-li%2Fviewarticle%2Faction&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo95906&_dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinnumero

Konttinen, J-P. 2011. Päivätoiminta. Sosiaaliportti.fi, Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 26.10.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta/#ots3>

Krogstrup, H. K. 2004. Asiakslähtöinen arviointi Bikva-malli. Hyvät käytännöt. Menetelmä- käsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Kukkaniemi, P. n.d. Päivätoiminnan kehittämisen yhteistoiminnallinen koulutusmalli. Viitattu 9.5.2012. Kehitysvammaisten Palvelusäätiö.
<http://www.kvps.fi/kehittamistoiminta/paivatoiminta/>

Kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus 2012-2013. 2012. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. Viitattu 3.11.2012. http://flash.kuntatyonantajat.fi/kvtes-2012-2013/html/index_safe.html#/1/zoomed

L 23.6.1977/519 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Finlex- Valtion säädöstietopankin Internetsivut. Viitattu 28.7.2012. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1987.

L 3.4.1987/380 Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Finlex- Valtion säädöstietopankin Internetsivut. Viitattu 15.3.2012 <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1987.

L 17.9.1982/710 Sosiaalihuoltolaki. Finlex- Valtion säädöstietopankin Internetsivut. Viitattu 28.7.2012. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1987.

L 11.6.1999/731 Suomen perustuslaki. Finlex- Valtion säädöstietopankin Internetsivut. Viitattu 26.7.2012. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1987.

Ladonlahti, T. n.d. Lukijalle. Teoksessa Tähtiä arkeen. Koonnut Rajalahti, A. Kehitysvammaisten palvelusäätiö.

Leinonen, E. 2002. Päivätoimintaa vaikeavammaisille asiakkaille. Teoksessa Vuosikymmen palveluiden kehittäjänä ja kokeilijana. Perhepalveluita, asumis- palveluita ja päivätoimintaa. Toim. Kehitysvammaisten Palvelusäätiö. Tamper: Tammer-Paino Oy.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. Toim. Kaski, M. 4. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Mehtäläinen, H. & Taipale, T. 2011. Aikuisuus ja autonomia. Teoksessa Eri- tyispedagogiikka ja aikuisuus. Toim. Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. 5.muuttumaton painos. Vantaa: Hansaprint Oy, 113.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY pro Oy.

Päivätoiminta. 2012. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 26.10.2012. <http://verneri.net/yleis/arki/paivatoiminta.html>
Päivätoiminta ja työtoiminta. n.d. Muuramen kunnan Internetsivut. Viitattu 18.9.2012. <http://www.muurame.fi/fi/paivatoiminta/>

Räty, T. 2010. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. 4.painos. Vaasa: Arkmedia Oy.

Seppälä, H. 2008. Kehitysvammaisten kuntoutus. Teoksessa Kuntoutus. Toim. Rissanen, P., Kallanranta, T., Suikkanen, A. 2.painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Suomen vammaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2010-2015. Oikeus yhdenvertaiseen kohteluun ja tasa-arvoiseen osallistumiseen. 2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2010:6 selkokieli. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087418&name=DLFE-14932.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 2.painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:4 selkokieli. Viitattu 26.7.2012. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-4011.pdf&title=Vammaisia_tulee_kohdella_samalla_tavalla_kuin_muita_ihmisi_a_fi.pdf

Ylikoski, P. 1994. Selviytymistarinoita. Sata vuotta kehitysvammahuollon arkea. Porvoo: WSOY:n graafiset laitokset.

LIITTEET

Liite 1. Kehittämishankkeen prosessi.

Joulukuu 2011

Ensimmäinen tapaaminen
Muuramen päivätoiminnassa:
Itsemme esittelyä, aiheesta juttelua,
päivätoiminnan esittelyä.

Helmikuu 2012

Toinen tapaaminen päivätoiminnassa:
Keskustelua siitä, kuinka opinnäytetyötä
lähdetään viemään eteenpäin ja millä
aikataululla.

Toukokuu 2012

PCS-kuvien tekoa
asiakkaiden haastattelua
varten Muuramessa.

Elokuu- Syyskuu 2012

Päivätoiminnan asiakkaiden ja ohjaajien
sekä sosiaalityön johtajan haastattelut.

Lokakuu 2012

Opinnäytetyön esitys Muuramessa
päivätoiminnan asiakkaille, heidän vanhemmilleen
ja päivätoiminnan ohjaajille.

Liite 2. Päivätoiminnan asiakkaiden haastattelukutsu.

KUTSU

Olemme kaksi opiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Opiskelemme viimeistä vuotta sosionomeiksi, suuntaudumme erityiskasvatukseen ja vammaistyöhön. Teemme opinnäytetyötämme yhteistyössä Muuramen päivätoiminnan kanssa, ja tarkoituksenamme olisi tehdä haastattelu päivätoiminnan asiakkaille elokuussa 2012. Haastattelu toteutetaan ryhmähaastatteluna päivätoiminnan tiloissa. Tarkoituksenamme on selvittää asiakkaiden toiveita päivätoiminnan sisällöstä sekä tiloista, joissa toimintaa toteutetaan.

Kutsumme Teidät, _____, osallistumaan haastatteluun _____.

Toivomme, että palautatte kutsukirjeen täytettynä päivätoiminnan ohjaajille _____ mennessä.

Teidän mielipiteenne on tärkeä!

Kaisa Katajamäki

Riikka Palmgren

Asiakkaan osallistumislomake

Osallistun haastatteluun _____

En osallistu haastatteluun _____

Liite 3. Päivätoiminnan ohjaajien ja vammaispalvelun ohjaajan haastattelukutsu.

KUTSU

Kutsumme Teidät, _____, osallistumaan ryhmähaastatteluun, koskien päivätoimintanne kehittämishanketta. Haastattelu on osa opin-
näytetyötämme.

Haastattelu on tarkoitus toteuttaa _____ päivä-
toiminnan tiloissa. Toivomme, että ilmoitatte osallistumisestanne
_____ mennessä sähköpostiosoitteeseen: Kai-
sa.Katajamaki.sso@jamk.fi.

Mielipiteenne on tärkeä!

Kaisa Katajamäki

Riikka Palmgren

Liite 4. Asiakkaiden vastaukset kysymykseen: "Mitä haluat tehdä päivätoiminnassa?".

Liite 5. Asiakkaiden vastaukset kysymykseen "Mitä haluaisit, että päivätoiminnan tiloissa olisi?".

